

JAERBOEKEN, MAY 1765

MAY

HOLLAND

SLIEDRECHT

Het volgend naeuwkeurig berigt, ons, van goede hand medegedeeld, achten wy waerdig hier, in zyn geheel, te plaetsen,

Gelykerwys onder de merkwaerdige voorvallen, welke men den roest des tyds tracht te onttrekken en den Naneef (nazaten) over te leveren mede byzonderlyk behooren geschiedverhalen van alzulke lotgevallen, waer mede zoo wel voorname Dorpen als Steden bejegend worden , zoo verdient te regt het omstandig verhael van het droevig lot, door brand, der Kerke van Sliedrecht , den 10 van Lentemaend des jaers 1762, wedervaren , eene plaets in Nederlands Jaerboeken.

Het Dorp Sliedrecht is zeer schoon en vermakelyk gelegen in de Ablasser Weerd, regt tegen over dat Sliedrecht, het welk, voorheen in de groote Weerd gelegen, in het berugte jaer 1421, met vele andere Dorpen, het noodlot heeft gehad van door eenen ontzachlyken watervloed verwoest te worden. De Merwede bespoelt het zelve ten zuiden, ten oosten strekt het aen Giessendam, ten westen aen Papendrecht, en ten noorden aen Wyngaerden. Het is groot 1249 morgen, en verdeeld in drie Ambachts Heerlykheden, te weten Naeldwyk, Sliedrecht of Lokhorst, en Niemandsvriend, hebbende ieder hare Jurisdictie, Schout, Secretaris en Schepenen of Heemraden, Gerechtsbode, en andere praeeminentiën byzonder.

Het eerste dezer drie Ambachten is Naeldwyk, beginnende aen de limietscheiding van Giessendam, en strekkende zich uit tot het kerkweer van Sliedrecht of Lokhorst, synde ruim 620 morgen groot. Deze Ambachts Heerlykheid is allodiael, en nooit van iemand ter leen gehouden, heeft recht van nakoop zonder redenatie , Visscherye, Tienden, Jus Patronatus , Slag- en Pondgeld, enz.

Oudenhoven, in zyne Beschryfing van Zuid holland, noemt deze Heerlykheid de beide Naeldwyken, op authoriteit van oude Documenten, en maekt gissing, dat dezelve, naer alle vermoeden, eerst bedykt of bezeten zoude zyn geweest by de Erfmarschalken van Holland, uit het Ridderlyk Huis van Naeldwyk, om dat zy denzelfden naem en wapen voert, zynde een roode klimmende Leeuw op een zilveren schild, getongd en geklaeuwd van azuur.

Naderhand is deze Ambachts Heerlykheid by koop of spadesteking gekomen aen dè Ablaffer Weerd, en in den jare 1625, door Dykgraef en Hoogheemraden van deselve Weerd, uit naem van gemeene Ingelanden, verkocht aen Jonkheer Adriaen van Blyenburg, Ridder van den Orden van St. Michiel, Schout der Stad Dordrecht, Waerdyn van de Graeflykheids Munt van Holland, die dezelve heeft nagelaten aen zynen oudsten Zoon, Jr. Jakob van Blyenburg, welken, in het jaer 1633, ongehuwd, gestorven zynde, is de gansche Ambachts Heerlykheid gekomen aen zinen Broeder, Adriaen van Blyenburg, derden Heer van Naeldwyk, en achtsten Waerdyn uit zyn oud adelyk Geslacht, in het welk deze Heerlykheid is gebleven, tot dat Jonkvrouw Charlotta Elizabeth van Blyenburg, Erfdochter van Naeldwyk, trouwde met den Hoogwelgeboren Heer Johan van der Burch, Heer van Sliedrecht. Met den dood van deze Vrouwe heeft dit voortreffelyk oudste en met den eertitel van Edel te regt pronkend Geslacht, dat volgens getuigenis, van M. Balen, den allereersten steen aen de duurgekochte Reformatie en Vryheid gelegd had, een einde gekomen, en is de Heerlykheid van Naeldwyk overgegaen in het oud en adelyk Huis van Van der Burch, by welken die Heerlykheid is bezeten geworden tot dat dezelve Erfdochter, Jonkvrouw Charlotta Elizabeth van der Burch, in huwelyk trad met den Hoog Welgeboren Heer S. P. Baron Collot d'Escury, Raed in de Uroedschap, Burgemeester en Ontvanger der Stad Gorinchem, en Erfwatergraef in de NederAlblasser-Weerd, den tegenwoordigen Bezitter, die te gelyk ook is Heer van Sliedrecht of Lokhorst, zynde de tweede Ambachts Heerlykheid in den Dorpe van Sliedrecht, zoo als gezegd is, gelegen, beginnende van de grenzen van Naeldwyk, en zich strekkende tot Papendrecht, zynde alleenlyk omtrent het midden in twee deelen verdeeld door Niernandsvriend, waer van straks nader. Deze Ambachts

Heerlykheid is groot 423 morgen, en wordt thans ter leen gehouden van de Baronie van de Merwede. Zy heeft, onder andere praeëminentien, Recht van Tienden aen beide de zyden van de Merwede, Viisscherye, Vogelerye, Slag-en Pondgeld, Recht van Nakoop , ap- en improbatie van den Predikant, stelt alleen aen den Schoolmeester , Koster en Voorzanger , enz.

Voorheen werd deze Ambachts Heerlykheid direct van de Graven van Holland ter leen gehouden, zoo als blykt uit de Registers van de Leenen van Holland, van den jare 1289, als wanneer de oudste Zoon van den Heer van Voorne door Graef Floris met deze Heerlykheid is verlyd geworden. In den jare 1327 is dezelve gekomen in den Huize van Teylingen; vervolgens, in den jare 1394, in t Geslacht van Lokhorst, van t welk de Heerlykheid den naem van Lokhorst , en het wapen zynde een geankerd Kruis van met ruiten op een goud veld, ontleend heeft. In deze Familie is Sliedrecht of Lokhorst voornoemd gebleven tot den jare 1631, wanneer t gekomen is op Jonkheer Nikolaes Schage van Matenese, door zyne Moeder, Jonkvrouwe Geertrui van Lokhorst. Uit dit Huis is het gekomen in t Geslacht van Berkhout; daarna, by koop, in den Huize van Van der Burch; zynde de Hoog Welgeboren Heer Mr. Johan van der Burch, Heer van Kuirihil, die in den jare 1758 te Zaltbommel overleden is, deszelfs laetste bezitter uit die beroemd Geslacht geweest: na wiens overlyden de gemelde Heerlykheid, in den jare 1759, door koop verkregen is by den voorgemelden Hoog Welgeboren Heer S. P. Baron Collot d'Escury ; door welke acquisitie de beide Ambachts Heerlykheden van Naeldwyk en Sliedrecht of Lokhorst wederom in eene Familie zyn geraekt.

De laetste of derde Ambachts Heerlykheid is Niemandsvriend, groot 206 morgen, en gelegen midden in de Heerlykheid Sliedrecht of Lokhorst. Dezelve is voor de eene helft allodiael, en wordt voor de wederhelft te leen gehouden van den Huize van Nieuwenroode, gelegen buiten Utrecht, uitgezonderd de Tienden, welke leenroerig zyn aen de Heerlykheid van de Lek. Zy voert tot wapen een Vrouw , verbeeldende de Gerechtigcid, op een lazuur schild, Wil men nu stellen, dat uit dit wapenteeken de naem van Niemandsvriend moet worden afgeleid, omdat de Gerechtigheid noch Vriend noch Vyand kent; of begeerde men liever met J. van

Oudenhoven, in zyne Beschrijving van Zuidholland, denzelven van den zwaren tol, die eertyds in deze Ambachts Heerlykheid gelegen heeft, en waervan nog een gedeelte derzelve de Tollesteeg genoemd wordt, ontleenen, om dat de Tollenaers in t ontvangen der tolln niemands Vrienden behooren te zyn; het blyft een gissing. De tegenwoordige Bezitter dezer Ambachts Heerlykheid is de Hoog Welgebore Heer Mr. Johan van der Burch, Oud-Burgemeester der Stad Dordrecht, en wegens dezelve gecommitteerd in het Collegie van hunne Hoog Mog., de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provinciën.

De drie Ambachts Heerlykheden, uitmakende het geheel Dorp van Sliedrecht, bevatten in zich omtrent 500 Huizen, en ruim 8000 Inwooners, alle van den Gereformeerden Godsdienst. Hun bestaen of hanteering is de Zalm-, Elft-, Steur- prik-visschery en rookery, de Hoepmakery, Vogelaryen , het teelen van Kennip , Grienden, enz. Zy behooren alle onder ééne Kerk, waer van de directie alleen behoort aen Naeldwyk en Sliedrecht, alzoo Niemandsvriend hierover niets te vertellen heeft, nemende alleenlyk de Inwoonders van die Ambachts Heerlykheid den Godsdienst in dezelve waer. Doch het jaer, wanneer deze Kerk gebouwd zy, heb ik niet kunnen ontdekken. Dezelve is, zoo als men weet, zeer oud, en in vorige tyden aen St. Pieter toegewyd geweest, zoo als men uit een oud overblijfsel heeft ontdekt: kunnende tot bewys van haer luister en grootheid strekken, dat zy is geweest de Parochie - of zodanig eene Kerk, onder welker bestier en beheering andere Kerken gestaen hebben: gelyk onder anderen blykt uit een Decreetbrief, door Burchardus, Bisschop van Utrecht, in den jare 1505, aen Sliedrecht verleend, waer in het geschil tusschen de Kerk van Sliedrecht en die van Houweningen wierd beslist, en onder andere bepaeld, dat Houweningen, beweerde eene Moederkerk te zyn, zoude staen onder de Parochiekerk van Sliedrecht.

In den jare 1624 heeft deze Kerk het droevig lot ondergaen , dat een gedeelte van dezelve door den Donder is ingeslagen: tot herstel van het welke, door hunne Ed. Groot Mog., de Heeren Staten van Holland en Westvriesland, aen de Inwooners is toegestaen eene somme van 300 guldens, in twee jaren te korten aen hunne lasten, volgens Resolutie van Hooggemelde Staten, van

den 4 October deszelfden jaers. Naderhand is zy nog met watervloeden bezogt, doch echter zonder merkelyke schade te lyden. Naermate nu de Gemeente vermeerderde, is, van tyd tot tyd, de gemelde Kerk grooter gemaekt, en gebragt tot op de lengte van 94 voeten, het smal toeloopend Koor hier onder begreepen, en de breedte van 44 voeten, Zuidhollandsche maet. In den jare 1749, is op nieuw een groot gedeelte in t noorden aengebouwd; en, in t jaer 1751, de Toren voorzien met een nieuw Horologie en drie koperen Wyzers.

In deze gesteldheid en order was de gemelde Kerk wanneer zy, den 10 Maert 1762, door de vlamme is verteerd geworden. De Godsdienst in dezelve dien avond verrigt zynde door den toenmaligen Predikant, den Wel Eerw. Heer Dirk van Leeuwen, wierd zy door een fellen brand aengetast, en in minder dan één uur in de assche gelegd; doch uit wat oorzaken die brand ontstaen zy, kan men niet nagaen: gemakkelyker is het, de oorzaak van deszelfs snellen voortgang te bepalen: kunnende tot reden hier van strekken, dat op vele plaetsen in de Kerk de banken tot in de nok waren opgetrokken, waer door de vlam direct alles verwon, en dit Godshuis in een Etna veranderde, ja niets spaerde. De koperen Kroonen, Kandelaren, enz. zyn gesmolten en tot pulver verteerd: de Wapenborden van de Ambachts-Heeren en Vrouwen uic den Huize van Blyenburg en van der Burch, waer mede de Kerk versierd was, zyn verteerd: Zerksteen, van ongemeene dikte, zyn gesprongen; en niets, dan de vier muuren, is overgelaten, niettegenstaende de vlyt en yver, die de Inwooners, door middel der Brandfpuiten, ter bescherminge aenwendden. De jammer en het hartzeer der goede Burgeren was onbefchryfelyk, en overtrof al t geen men er van kan zeggen, dies het beter is daer van niet te spreken, dan dezelve door eene schets, die er nog maer flaeuw van gegeven kan worden, af te malen: het leed en jammer wierd des te grooter, wanneer zy bedagten de deerlyke rampen, die hieruit konden ontstaen, dewyl de vlam alles scheen te zullen verwoesten: eensdeels, om derzelve snellen voortgang: anderdeels, om de nabystaende Predikants-, Schoolmeesters-, en andere met riet gedekte Huizen, op welke reeds de vuurspranken nedervielen: doch door Gods goede voorzienigheid gebeurde een zeer gepast toeval, te weten, dat het dak der Kerke plotseling tusschen zyne vier muuren instortte, het geen de vlam te onder

hield, en haren voortgang stuitte. Zynde wyders geen schade veroorzaekt, zelfs niet aen den Toren , waer van de planken in de galmgaten reeds aen 't branden waren, alzoo dit door den reeds geprezen yver der Inwooneren, door het spuiten, gelukkig is gebluscht, en de rondom staende Huizen, zonder het minste nadeel te lyden, het gevaer zyn te boven gekomen. Op den vierden dag na dit ongeluk , zynde Zondag , wierd op de puinhoopen van de verbrande Kerk, over dezen rampspoed, eene toepasselyke redevoering gedaen, door den voorgemelden Leeraer, uit Levit. X: 3. Doch Aaron zweeg stille. Dan, om voor te komen, dat de Godsdienst niet meer in de opene lugt zoude geschieden, wierd er met alle mogelyke spoed eene zeer ruime Loods vervaerdigd , die het meerder gedeelte der opkomende menigte konde bevatten, blyvende de overigen, uit yver voor den Godsdienst, buiten voor de vensteren staen: doch hoe groot nadeel zulks aen de Gemeente veroorzaekte, behoeft niet beschreven te worden.

Niets ging derhalven den Ambachtsheer meer ten harte, dan de beklægelyke toestand, waer in de Gemeente zich bevond, weshalve zyn Hoog Ed. niet verzuimde, om met zyne Gerechten, middelen te beramen, waer door ten spoedigste dit noodlot zoude worden herstel: doch, gemerkt een groot gedeelte der Inwooners bestaet uit Lieden, die met hunnen arbeid den kost moeten winnen, was het buiten mogelykheid den noodigen onderstand tot herbouwing van eene Kerke by de Gemeente te kunnen vinden, maer men moest dien van hooger hand verzoeken: te welken einde welgem. Ambachtsheer toestond, dat die van de Gerechten van Naeldwyk en Sliedrecht (men zwygt hier van Niemandsvriend, om de reeds gemelde reden) hunne smeeking en wendingen zouden wenden tot hunne Ed. Groot Mogenden, de Staten van Holland , om van Hoogstdezelve te verzoeken eene gratificatie, eenigzins toereikende tot herstelling van deze schade, mitssgaders vryheid tot het heffen van eenige belastingen op de Gemeene Middelen , ten laste van de Ingezetenen van den-geheelen Dorpe van Sliedrecht. Op dat dit nu met effect zoude geschieden, wierd Martinus Sner, Schout en Sekretaris aldaer, gecommitteerd en gequalificeerd, om , uit naem van Schout, Schepenen, en Kerkmeesteren van Naeldwyk en Sliedrecht , dit verzoek , by Requeste , aen hunne Ed. Groot Mog. te doen: het welk dien gewenschten uitslag gehad heeft, dat Hoogstdezelve hunne Ed. Groot Mog. zeer goedgunstiglyk, niet

alleen de bovengemelde belastingen, maer ook eene gratificatie van vier duizend guldens, volgens Octrooi van den 4 Maert 1763, hebben toegestaen.

Deze gunstige permissie, gevoegd by de, liefdegiften van eenige milddadige Persoonen, veroorzaekte, dat men direct tot de herbouwing der Kerke voortging, en het buitenwerk, den 13 April daer aen volgende, by inschryvinge besteedde. Alle vlyt wierd aangewend, om den opbouw te bevorderen, het geen zoo wel gelukte, dat reeds den 8 Juny deszelfden jaers, de eerste en tweede steen aen dat Heiligdom, in 't noordwesten, tegen den Toren, zyn gelegd, door den Hoog Welgeboren Heer S. P. Baron Collot d'Efcury, Heer van Naeldwyk en Sliedrecht, en door de Hoog Welgeborene Vrouwe A. M. Deliafaille, Gemalinne van welgemelden Ambachtsheer wordende het overig werk met zoodanig eene vlyt voortgezet, dat dit Gebouw, het welk agtkantig is, en hebbende eene lengte van 89, en breedte van 60 voeten, Rhylandsche maet, in het najaer 1763, binnen zyne muren was bepaeld, en onder zyn dak gebragt, zoodanig, dat, den 11 December deszelfden jaers, in het zelve, voor de eerstemaal, wierd gepredikt, by gelegenheid, dat de Wel Eerw. Heer W. J. Kalkoen, Predikant te Gorinchem, den Wel Eerw. Heer Ph. van Duuren, die van Slooten herwaerd was gekomen, bevestigde.

Schoon dit Godshuis toen nog niet konde worden ingewyd, om-dat nog niets van het binnenwerk, dat eerst den 4 January 1764 besteed wierd, was gemaekt, oefende men echter toen, en by vervolg, den Godsdienst in het zelve, om dat het gemakkelyker was dan in de hier voren gemelde Loods, de opkomende menigte te vervatten. Het binnenwerk tot volkomenheid gebragt zynde, wierd, den 19 dezer Bloeiemaend, deze nieuwe Kerk plegtiglyk ingezegend door den voorn. Wel Eerw. Heer Van Duuren, nemende tot een onderwerp zyner Redevoering de woorden uit Genesis IV: 26. des namiddags, door den Wel Eerw. Heer Joh. Krom, voor dezen Bedienaer des H. Evangeliums alhier, doch thans te Tiel, eene Dankrede gedaen, gepast naer de omstandigheden van dien dag, de Gemeente vermanende en opwekkende met de woorden van Eliphaz en Job. Zie Job V. : 17. DRECHT. en 18.

Hebben wy gezegd, dat de droefheid der Inwooneren, door 't ongeluk, hunner Kerke wedervaren, onbeschryfelyk was, niet minder groot was de blydschap, die zy over dit tweede Heiligdom gevoelden. Zy zagen dus hunne rouwklagten in vreugdegezangen veranderd, en besloten met blydfchap een dag, wiens geheugen akoos dierbaer zal zyn.